

Darbuotojų nelaimingų atsitikimų ir sveikatos problemų kaštai

Santrauka

Autoriai:

Remiantis teminio Marjolein de Weerd (TNO), Rory Tierney (Matrix), Birgit van Duuren-Stuurman (TNO), Evelina Bertranou (Matrix)

Projekto vadovai: Xabier Irastorza, Dietmar Elsler (EU-OSHA)

***Europe Direct* – tai paslauga, padėsianti Jums rasti
atsakymus į klausimus apie Europos Sąjungą**

Informacija teikiama nemokamai telefonu (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Kai kurie ryšio paslaugų teikėjai neleidžia skambinti numeriu 00 800 arba gali imti mokesť už šiuos skambučius.

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungą yra internete (<http://europa.eu>).

Katalogo duomenys pateikiami šio leidinio pabaigoje.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2013

ISBN: 978-92-9240-248-8

doi: 10.2802/82502

© Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, 2013

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Santrauka

Susižalojimų darbe ir profesinių ligų kaštai gali būti didžiuliai. ES-27 valstybėse narėse 2007 m. 5 580 atvejų nelaimingą atsitikimą darbe patyrę asmenys mirė, o 2,9 proc. nelaimingą atsitikimą darbe patyrusių darbuotojų nebuvo darbe ilgiau kaip tris dienas. Be to, per 12 mėnesių laikotarpį maždaug 23 mln. žmonių turėjo dėl darbo atsiradusių sveikatos problemų arba jų sveikatos būklė pablogėjo ⁽¹⁾.

Tiksliai nustatyti bendrus visų suinteresuotųjų subjektų kaštus nacionaliniu arba tarptautiniu lygmeniu, kalbant apie darbuotojų susižalojimus ir ligas, atsiradusias dėl prastos darbuotojų saugos ir sveikatos sistemos ar jos nebuvimo, sudėtinga. Vis dėlto labai svarbu, kad politikos kūrėjai suvoktų prastos ar nesamos DSS mastą ir aprėptį, ir įgyvendintų veiksmingas šios politikos srities priemones.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA) TNO ir „Matrix“ įmonėms pavedė atlikti tyrimų, kuriais įvertinami DSS kaštai, peržiūrą, kritiškai palyginti metodikas ir pateikti rekomendacijas dėl būsimų mokslinių tyrimų prastos ar nesamos DSS kaštams platesniu mastu įvertinti. Daugiausia nagrinėti paskelbti moksliniai dokumentai, kuriuose nurodoma dėl prastos ar nesamos DSS sumažėjusios našumo ir pagausėjusių sveikatos problemų pinigine vertė.

Peržiūrėjus literatūrą nustatyti mokslinėse duomenų bazėse (*PubMed*, *Scopus*, OSH-ROM ir PsycINFO) pateikti tyrimai, kuriuose apskaičiuoti šie kaštai. Iš viso nustatyti ir patikrinti 475 tyrimai. Iš jų pasirinkti 29 (įskaitant šešis Tarptautinės darbo organizacijos, EU-OSHA ir nacionalinių darbuotojų sveikatos ir saugos institucijų nustatytus papildomus tyrimus, paskelbtus anglų arba olandų kalbomis).

Paskui tyrimai iš sąrašo galutinai atrinkti vadovaujantis šiais kriterijais:

- apima labai įvairias pramonės šakas arba DSS ypač svarbią pramonės šaką (pvz., statybų pramonę);
- juose dėmesys skiriamas ne konkrečiam sužalojimui ar ligai;
- susijęs su viena iš Europos Sąjungos (ES) valstybių narių.

Atrinkta keturiolika bent du iš minėtų kriterijų atitinkančių tyrimų, o bendradarbiaujant su EU-OSHA išsamiai patikrai iš keturiolikos atrinkti devyni tyrimai.

Kiekvienas iš devynių tyrimų buvo vertinamas ir lyginamas atsižvelgiant į du svarbiausius etapus, reikalingus kiekybiškai apskaičiuoti dėl profesinių sužalojimų ir ligų patiriamus kaštus: 1) atvejų skaičiaus nustatymas ir 2) piniginių verčių taikymas nustatytiems atvejams.

Kalbant apie **atvejų skaičių**, iš lyginamosios analizės išvadų galima spręsti, kad dauguma tyrimų atlikti remiantis esama literatūra, apklausų ir statistiniais duomenimis, paprastai – darbuotojų apklausomis, kompensacijų statistika ir nacionaliniais registrais, nes dokumentais siekta apskaičiuoti kaštus. Kai kuriuose tyrimuose apklausų duomenys buvo tiesiogiai panaudoti atvejų skaičiui nustatyti; kituose buvo taikomas „gyventojams priskiriamos rizikos“ metodas, kurį taikant apskaičiuojama su darbu susijusio konkretaus rizikos veiksnio poveikio ir santykinės rizikos, kad išsivystys konkreči būklė, tikimybė, pritaikant ją bendram atvejų skaičiui, kad būtų apskaičiuotas su darbu susijusių atvejų skaičius.

Platesniu mastu atliekant tyrimus taikytas paplitimo arba vyravimo metodas. Taikant pirmąjį metodą apskaičiuojamas naujų atvejų skaičius konkrečiais metais (ir tuomet apskaičiuojami visi šiem atvejams tenkantys būsimi kaštai), o taikant antrąjį metodą – bendras atvejų skaičius konkrečiais metais. Abu metodai metodologiškai pagrįsti. Vienas iš metodų dažniausiai pasirenkamas atsižvelgiant į tai, kokie duomenys turimi. Vis dėlto taikant paplitimo metodą galima geriau apytikriai įvertinti esamas sąlygas, o tai gali būti naudinga apskaičiuojant ilginiui vykstančius pokyčius.

Apskritai gali atsitikti taip, kad ne visi atvejai bus įvertinti ir nurodyti, ypač turint omenyje ilgo latentinio laikotarpio ligas (gali būti sunku nustatyti jų priežastį) arba nedidelio masto incidentus ar atvejus, kuriais darbingumas ilgam laikui neprarandamas (apie juos apskritai gali būti nepranešama). Keliuose tyrimuose šiem padariniams sušvelninti pasitelktos ekspertų išvados. Jos galėtų praversti

⁽¹⁾ Eurostatas (2010), „Darbuotojų sveikata ir sauga Europoje (1999–2007). Statistiniai duomenys. Skelbiama adresu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-31-09-290/EN/KS-31-09-290-EN.PDF (žiūrėta 2013 m. birželio 21 d.).

apskaičiuojant būsimus kaštus. Rekomenduojama atlikti papildomus mokslinius tyrimus, kuriuose būtų nagrinėjama galimybė susiaurinti nepakankamo įvertinimo mastą ir apie tai teikti statistinę informaciją.

Kalbant apie **kaštų apskaičiavimą**, įvairiuose tyrimuose taikyti įvairūs metodai ir požiūriai. Taigi kaštai suskirstyti į penkis pagrindinius tipus:

- našumo kaštai – su produkcijos mažėjimu susiję kaštai;
- sveikatos priežiūros kaštai – medicininiai kaštai, įskaitant tiesioginius (pvz., vaistų) ir netiesioginius (pvz., slaugytojo laiko) kaštus;
- gyvenimo kokybės pablogėjimas – piniginis gyvenimo kokybės pablogėjimo, pvz., fizinio skausmo ir kančių, įvertinimas;
- administraciniai kaštai – administraciniai kaštai, pvz., patirti kreipiantis socialinio draudimo išmokų arba pranešant apie nelaimingą atsitikimą darbe;
- draudimo kaštai – kaštai, susiję su draudimu, kaip antai kompensaciniai mokėjimai ir draudimo įmokos.

Šie penki svarbiausi kaštų tipai vertinami papildomai iš tam tikros (-ų) perspektyvos (-ų), t. y. atsižvelgiant į kaštus, kuriuos patiria keturių tipų suinteresuotieji subjektai:

- darbuotojai ir šeima – atitinkamo asmens ir artimųjų ar draugų, kuriems sužalojimas ar liga turėjo įtakos – kaštai;
- darbdaviai – įmonės ar organizacijos, kuriai dirba atitinkamas asmuo, patirti kaštai;
- valdžios įstaigos – atitinkami viešosios valdžios institucijos kaštai, susiję, pvz., su socialinio draudimo mokėjimais;
- visuomenė – visi suinteresuotieji subjektai – bendras sužalojimo ar ligos poveikis visuomenei, išskyrus vieno suinteresuotojo subjekto pervedimus kitam (šis poveikis neutralizuojamas).

Kiekvieno tyrimo metodika pagal kiekvieno tipo kaštus ir jų perspektyvą pateikiama pagrindinėje ataskaitoje. Todėl mūsų rekomendacijos apima vyraujančias ir tiksliausias kiekvieno tipo kaštams taikomas metodikas. Apskritai svarbiausios metodinės rekomendacijos yra šios:

- įtraukti visų kategorijų kaštus ir visas kaštų perspektyvas į išsamų ir griežtą tyrimą, atidžiai stebint, kad nebūtų besidubliuojančio skaičiavimo, pvz., neįtraukiant vieno suinteresuotojo subjekto pervedimų kitam, pvz., socialinės rūpybos mokėjimų, apskaičiuojant visuomenei tenkančius kaštus;
- neįvertinti ir atsižvelgti į būsimų kaštų augimą; ir
- kuo labiau atsižvelgti į nepakankamą pranešimą.

Kalbant apie **našumo kaštus**, darbuotojų ir šeimų atveju dažniausiai taikomas žmogiškojo kapitalo metodas. Jis ir yra rekomenduojamas. Pagal šį metodą vertinamas laikas, prarastas dėl sužalojimo ar ligos, atsižvelgiant į darbo užmokesčio normą. Tačiau taip pat siūloma į skaičiavimus įtraukti ne rinkos produkciją (t. y. našumą, kuris nėra finansiškai kompensuojamas, pvz., namų ūkio veiklą). Darbdavių atveju būtų geriau taikyti kliūčių pašalinimo išlaidų metodą, nes taip daroma prielaida, kad praėjus konkrečiam „kliūčių pašalinimo laikotarpiui“ darbuotojai pakeičiami, ir našumo praradimas matuojamas tik tuo laiku, be to, įtraukiamos reorganizavimo ir perkvalifikavimo išlaidos. Vis dėlto taikant šį metodą gali būti neatsižvelgta į kai kuriuos nuolatinio našumo praradimo atvejus. Valdžios institucijos turėtų įtraukti socialinės rūpybos išmokas sužeistiems ar sergantiems darbuotojams, taip pat nurodyti prarastas mokesčines pajamas, tačiau svarbu pažymėti, kad visuomenės lygmeniu minėti mokėjimai – tai tiesiog piniginis pervedimas tarp suinteresuotųjų subjektų, o ne visuomenei tenkančios išlaidos. Darbo užmokestis neatskaičius mokesčių, pridėjus darbdavio reorganizavimo ir įdarbinimo išlaidas sudaro visus visuomenei tenkančius našumo kaštus, nors galima taikyti kliūčių pašalinimo išlaidų metodą, jeigu manoma, kad sužeistas ar sergantis darbuotojas yra visiškai pakeičiamas dėl struktūrinio nedarbo.

Sveikatos priežiūros kaštus galima įvertinti labiau tiesiogiai, tačiau šalyse gali būti reikšmingų skirtumų, kuriuos lemia taikomos skirtingos atskiros sveikatos priežiūros sistemos. Šie skirtumai apima išlaidų paskirstymą pagal skirtingas suinteresuotųjų subjektų perspektyvas. Todėl šiuos kaštus gali tekti įvertinti vietos arba nacionaliniu lygmeniu.

Gyvenimo kokybės kaštus galima įvertinti taikant pasirengimo mokėti metodą (t. y. paklausus respondentų, kiek jie mokėtų už tai, kad išvengtų tam tikro padarinio sveikatai). Įtraukus jas į skaičiavimus, reikėtų konkrečiai pažymėti, kad šiuo metodu pinigine išraiška apytikriai įvertinama kokybinė sąvoka, t. y. gyvenimo kokybės pablogėjimas. Tai yra skirtingas dalykas nei našumo ar sveikatos priežiūros kaštų vertinimas.

Administraciniai ir draudimo kaštai laikomi ne tokiais svarbiais kaštų punktais, tačiau juos reikia įtraukti atliekant išsamų apskaičiavimą ir vertinimą pagal alternatyviųjų išlaidų metodą (sugaištas laikas padaugintas iš administratoriaus darbo užmokesčio dydžio), taip pat naudojantis draudimo pramonės sektoriaus duomenimis.

Apskritai, atsižvelgiant į didelį netikrumą dėl visų šių kaštų sąmatų, labai rekomenduojama atlikti pagrindinių kintamųjų jautrumo analizę, taip pat elgtis atsargiai, kad nebūtų pernelyg akcentuojami pavieniai „pagrindiniai“ duomenys. Be to, patariama išsamiau paanalizuoti metodikos teoriją, įskaitant medžiagą apie žmogiškojo kapitalo metodą, kliūčių pašalinimo išlaidų metodą ir gyventojams priskiriamos rizikos metodą, nes šis tyrimas daugiausia susijęs su šių metodikų taikymu.

Ši ataskaita neapėmė atitikties DSS teisės aktams ir sveikų bei saugų darbo vietų užtikrinimo kaštų klausimo, tačiau jis yra svarbus priimant informacija grindžiamus politikos sprendimus ir juos vertinant. Be to, svarbu pažymėti, kad ši reikalavimų atitikties pareiga daugiausia tenka darbdaviams, kurie, kita vertus, gali patirti nedaug išlaidų dėl darbuotojo susižalojimo ar ligos (t. y. reikalavimų nevykdymo kaštų), palyginti su asmeniu ar netgi valdžios institucija, nes darbdaviai retai padengia sveikatos priežiūros išlaidas, o našumo nuostolius darbdavys gali patirti tik tol, kol susiranda kitą darbuotoją. Politikos kūrėjai turėtų turėti šį skirtumą omenyje, todėl yra dar svarbiau išanalizuoti vienam suinteresuotajam subjektui tenkančius kaštus. Mūsų rezultatai skatina atlikti papildomus mokslinius tyrimus ir apibendrinti esamus šios srities įrodymus.

Siekiant įvertinti duomenis ES mastu, tarptautinio perkeliavimo galimybė yra labai svarbi. Tai daugiausia lemia skirtingose šalyse taikomos skirtingos socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros sistemos. Skiriasi ne tik sveikatos priežiūros kaštai, bet ir juos apmokantys suinteresuotieji subjektai. Socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros sistemos taip pat gali paskatinti asmenis elgtis vienaip ar kitaip, pvz., toliau dirbti nedideliu našumu ar deklaruoti neįgalumą. Darbo užmokesčio skirtumai turi didelį poveikį skirtingų šalių našumo kaštams, todėl rekomenduojama atlikti tam tikrą vertinimą, pasitelkus bendrą vidaus produktą (BVP) vienam gyventojui.

Galiausiai, taip pat turint omenyje minėtus dalykus, norint ateityje atlikti informacija grindžiamus mokslinius tyrimus, reikia atidžiai išnagrinėti esamą literatūrą apie konkrečią šalį ir peržiūrėti nacionalines DSS sistemas. Dėl prastos arba nesamos DSS atsirandantiems visos ES kaštams apskaičiuoti geriausia būtų apibendrinti nacionalinius tyrimus, pabrėžiant reikšmingus struktūrinius skirtumus. Vis dėlto svarbiausia siekiant, kad duomenys būtų palyginami tarptautiniu mastu, yra standartizuoti kaštų apskaičiavimo metodikas šalies lygmeniu. Gerosios patirties pavyzdžiais būtų galima laikyti Jungtinės Karalystės *Health and Safety Executive* (angl. HSE) ir *Safe Work Australia* taikomus modelius ir, remiantis šia analize, galima būtų atlikti kitus teorinius mokslinius tyrimus ir nacionalines galimybių studijas. **Trys pagrindinės kaštų kategorijos, kurias reikėtų įtraukti į bet kurią prastos ir nesamos DSS kaštų analizę, yra sveikatos priežiūros kaštai (tiesioginiai), našumo kaštai (netiesioginiai) ir gyvenimo kokybės pablogėjimas (nematerialūs nuostoliai).** Jeigu įmanoma, reikėtų įtraukti administracinius ir draudimo kaštus.

Kalbant apie prastos ar nesamos DSS problemos mastą, dviejuose dokumentuose, kurie laikyti metodiniu požiūriu patikimiausiais (parengti HSE ir *Safe Work Australia*), atitinkamai nurodyta, kad kaštai Jungtinės Karalystės ekonomikai 2010–2011 m. sudarė 13,4 mlrd. GBP (apskaičiuota, kad jie sudaro maždaug 1 proc. BVP⁽²⁾), neįskaitant profesinių vėžinių susirgimų, o Australijos ekonomikai

⁽²⁾ HSE apskaičiavo, kad mirtini nelaimingi atsitikimai, sužalojimai darbe ir profesinės ligos 2010–2011 m. visuomenei kainavo 13, 424 mln. GBP (skaičiuojant 2010 m. kainomis). Nominalusis BVP buvo nustatytas pagal Jungtinės Karalystės išdo „BVP kainų indeksus rinkos kaina, ir pinigų BVP. 2013 m. rugsėjo mėn.“, pateikiama <https://www.gov.uk/government/publications/gdp-deflators-at-market-prices-and-money-gdp-march-2013> (žiūrėta 2013 m. spalio 14 d.). Apskaičiuoti kaštai ekonomikai – 0,89 proc., naudojant 2010–2011 finansinių metų BVP, arba 0,90 proc., naudojant 2010 kalendorinių metų BVP (atitinkamai 1, 502, 176 mln. GBP ir 1, 485, 615 mln. GBP). Šiuos duomenis galima palyginti su 1, 2 proc., remiantis 2006–2007 m. visuomenei tenkančių 16,5 mlrd. GBP kaštų ir 0,97 proc., remiantis 2009–2010 m. visuomenei tenkančių 14 mlrd. GBP kaštų, kuriuos anksčiau nurodė HSE („Sužalojimų darbe ir profesinių ligų kaštai

2008–2009 m. – 60,6 mlrd. AUD (4,8 proc. BVP). Kitame tyrime (Koningsveld) įvertinta, kad Nyderlandų kaštai dėl prastos ar nesamos DSS 2001 m. siekė 12,7 mlrd. EUR arba 3 proc. BVP. Kadangi šie apskaičiavimai skiriasi, neturėtume pernelyg pabrėžti pavienių svarbiausių duomenų, tačiau jie iškalbingai rodo dėl prastos ar nesamos DSS patiriamų kaštų mastą.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA) padeda siekti, kad Europa taptų saugesne, sveikesne ir našesne vieta dirbti. Agentūra atlieka tyrimus, kuria ir platina patikimą, apibendrintą ir objektyvią informaciją apie darbuotojų saugą ir sveikatą ir rengia informacines kampanijas visoje Europoje. 1996 m. Europos Sąjungos įsteigta agentūra įsikūrusi Bilbao mieste, Ispanijoje. Čia kartu dirba Europos Komisijos, valstybių narių vyriausybių, darbdavių ir darbuotojų organizacijų atstovai ir geriausi visų 28 ES valstybių narių ir kitų šalių specialistai.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra

Santiago de Compostela 12 – 5°. Bilbao, España

Tel.: +34 944358400

Fax +34 944358401

E. paštas information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

